

Contribuții la studiul mobilierului popular din Vâlcea

Ionuț Dumitrescu¹

ionut_gabriel1981@yahoo.com

Keywords: *furniture, cradle, bed, hanger, objects.*

Summary: *The categories of furniture found in Vâlcea are generally those existing throughout the country until recently: bench, bed, table, chairs, various open and closed support-parts (counter, hanger, closet for pots, closet), chest of drawers, cradle. The beds, tables and chairs rarely meet, through their form and decoration, a decorative role in Vâlcea. The categories of objects the most beautiful decorated are the chests and the cabinets. The numerous specialized centers in peasant furniture manufacturing in Vâlcea area in the past - Brezoi, Blidari, Vaideeni, Urșani, Romanii de Sus, Slătioara, Frâncești, Șirineasa, Perișani - explain their presence in all the peasant houses.*

Categoriile de mobilier întâlnite în Vâlcea sunt, în general, cele existente până nu demult în întreaga țară: lavița, patul, masa, scaunul, diferite piese-suport deschise și închise (poliță, cuier, blidar, dulap), lada de zestre, leagănul. Paturile, mesele și scaunele îndeplinesc rareori, prin forma și decorul lor un rol ornamental în interiorul vâlcean. Categoriile de obiecte cel mai frumos împodobite sunt lăzile de zestre și dulapurile. Mulțimea centrelor specializate în confecționarea mobilierului țărănesc aflate în zona Vâlcea în trecut – Brezoi, Blidari, Vaideeni, Urșani, Romanii de Sus, Slătioara, Frâncești, Șirineasa, Perișani² – explică prezența lor în toate casele țărănești.

Studiile elaborate până în prezent³ relevă faptul că, în cadrul interioarelor țărănești, lavița reprezintă cea mai veche piesă de mobilier, prezența ei fiind semnalată de către călătorii străini din secolele XVII-XVIII chiar și în casele boierești⁴. În Vâlcea, lavițele erau amplasate nu numai în odaia de locuit, ci și în încăperea cu vatra, fiind folosite pentru dormit, iar în timpul zilei pentru susținerea vaselor. Astfel, putem vorbi de o dublă funcționalitate a lavițelor în Vâlcea, ca platformă pentru așezat și dormit, dar și ca piesă de suport. Într-o etapă ulterioară lavițele cu rol de pat au dispărut treptat. În funcție de sistemul de susținere a scândurii sau scândurilor din care este formată lavița, putem vorbi de existența pe teritoriul zonei Vâlcea a două tipuri: lavița fixă, sprijinită pe țărșuși înfipti în pământ, și lavița mobilă, folosind ca suport sistemul „caprelor” așezate la cele două capete ale scândurilor.

Evoluția laviței de la piesa fixă la cea mobilă are ca etapă următoare aducerea ei la dimensiunile unui pat obișnuit. Apariția patului ca piesă de mobilier cu formă specială, în cadrul interioarelor țărănești din Vâlcea, s-a produs în sec. al XIX-lea, primele forme descinzând direct din laviță prin lărgirea și scurtarea ei în același timp. Tipul cel mai apropiat ca formă de laviță tradițională îl reprezintă patul-platformă fixat pe patru țărșuși înfipti în pământ, iar într-o etapă evolutivă ulterioară, sprijinit pe două capre prevăzute

¹ Dumitrescu Ionuț-Gabriel, doctor în istorie, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.

² Stoica 1971, p. 233-241.

³ Idem 1974, p. 25; Capesius 1974, p. 31.

⁴ Del Chiaro 1929, p. 55.

fiecare cu câte două picioare. Paturile, ca piese de sine stătătoare, pot fi clasificate după sistemul de îmbinare a părților componente în trei categorii: paturi îmbinate în „pană și uluc”; paturi lucrute în „coadă de rândunică”; paturi confecționate prin trecerea unui segment de scândură prin stâlpii de susținere.

În partea nordică și centrală a zonei Vâlcea patul este așezat în continuarea sobei de-a lungul peretelui din spatele casei. În colțul opus sobei, pe diagonală, se aflau două lavițe din lemn. În sud, în sate precum Laloșu, Bălcești, Valea Mare etc. în casele vechi lavițele erau așezate pe trei din laturile încăperii – pereții longitudinali și acela opus intrării. În cazul acesta, lada de zestre este așezată pe pat, la unul din colțurile încăperii. Într-o etapă ulterioară apar două paturi așezate paralel, de-a lungul pereților longitudinali, cu o masă înaltă între ele, lângă fereastră. La capătul patului stă lada de haine așezată pe podea.

Prezentă în oricare dintre interioarele țărănești masa a cunoscut în Vâlcea, în funcție de forma pieselor, mai multe tipuri, înscrise în cea mai mare parte în grupa mobilierului lucrat după metode tradiționale. Masa dreptunghiulară, inițial joasă, cu patru picioare fixate oblic, s-a transformat cu timpul în masă înaltă cu picioare drepte. Este forma considerată autohtonă⁵. În Vâlcea, după modelul meselor de la oraș, dar creație a meșterilor populari, a luat naștere o variantă de masă înaltă cu sertar – „cutie”. Prin decorul ei incizat, dispus pe stinghiile care formează cadrul, pe picioare și pe sertar, masă înaltă vâlceană a căpătat un vădit aspect decorativ.

Din punct de vedere practic cele mai importante sunt mesele joase, rotunde, cu trei sau patru picioare. De obicei, tăblia mesei se realiza din două sau trei blâni (scânduri) de fag sau din altă esență lemnoasă tare, cioplite cu barda și netezite cu cuțitoaia. Locul mesei joase în timpul folosirii era, de obicei, lângă vatră. Oamenii se așezau roată la masa rotundă. „Stăteau șapte-opt-zece împrejur, mâncau toți dintr-o strachină sau două, cu linguri de lemn; mama îi servea pe toți, iar ea mânca la urmă.”⁶ După folosire masa era așezată lângă perete sau agățată de perete. În unele case iarna se ținea lângă vatră, iar vara pe prispă ori atârnată de balustrada sălii, pe dinafară cu un cârlig.

În Țara Loviștei s-a răspândit masa joasă rotundă care se strânge – masa pliantă a cărei tăblie este formată din două jumătăți egale. În satele vâlcene, la diferite ocazii ceremoniale, se folosea masa lungă, de ospăț sau de praznic, păstrată de obicei în pod. Combinație ingenioasă între masa rotundă și masa joasă dreptunghiulară, ea avea partea rotunjită la capătul unde erau așezați de obicei oaspeții de cinste ai casei. Platforma se sprijinea pe țărushi oblici, fixați prin îmbinare cu cep, câte doi la capete și, uneori, pe mijloc, la piesele de dimensiuni mai mari.

O altă piesă de mobilier absolut necesară într-o locuință este scaunul. Scaunele joase, fără spătar, au cunoscut o largă răspândire în Vâlcea, prezența lor fiind legată fără îndoială de existența aici a mesei joase, precum și de ușurința în manevrare. El poate fi de formă rotundă sau dreptunghiulară și are trei, respectiv patru picioare. Tehnica de lucru este următoarea: trunchiul de salcie (sau de o esență moale), retezat la dimensiunea dorită, se sparge longitudinal pe mijloc; se ia apoi una din părți, se bărdueie, se adâncește apoi partea de deasupra cu tesla. Picioarele din lemn de esență tare, cioplite cu barda și netezite cu cuțitoaia se atașează tăbliei, prin sfredelirea acestuia.

⁵ *** 1969, p. 216.

⁶ Inf. Rădulescu Ion, sat Slătioara, n. 1929.

Scaunul cu spătar de înălțime obișnuită, întâlnit în Vâlcea, este compus dintr-o platformă pătrată, trapezoidală sau rotundă, sprijinită pe patru picioare fixate cu o înclinație mai mare sau mai mică. Spătarul, aproape întotdeauna rotunjit la partea superioară, prezintă profile decupate, cu rol funcțional (o mai ușoară deplasare a scaunului dintr-un loc în altul).

Cea mai simplă piesă pentru depozitarea vaselor este polița ce constă dintr-o scândură fixată cu cuie de lemn pe pereții încăperii, de obicei în odaia cu vatra, servind pentru depozitarea vaselor și a mâncării. Existau și polițe fixate pe tavan, ca scânduri de legătură, mai înguste sau mai late, între bârnele tavanului. „Pe prispă erau și polițe. Pe polițe (o scândură mai lată atârnată în cuie mari pe perete) se puneau haine și obiecte gospodărești”⁷. Cel mai răspândit tip de cuier de vase din Vâlcea este cuierul cioplit, alcătuit dintr-o scândură atașată cu latura lată pe perete, constituind un suport pentru cuierele de lemn. Cuierele caracterizează în special interioarele tradiționale din Vâlcea și Gorj, de aceea centrele de aici au fost singurele care au produs astfel de piese.

În categoria blidare sunt incluse acele piese de mobilier ce servesc la păstrarea vaselor, care sunt atârnate pe perete. În Vâlcea s-a generalizat blidarul deschis, sub formă de rafturi suprapuse, fixate prin îmbinare cu cep în două scânduri laterale, cunoscut și sub denumirea de podișor.

O piesă de mobilier larg răspândită în Vâlcea o reprezintă masa-dulap, confecționată de obicei de aceiași meșteri care lucrau și lăzi de zestre, după același sistem constructiv. Ele sunt ornamentate în special cu rozete și jocuri de linii curbe, care depășesc uneori limitele ușilor considerate ca formând împreună un câmp unitar. Aceste mese-dulap, cu o înălțime de 0,80-0,85 metri, lungi de 0,70 metri și late de 0,50 metri, serveau nu numai pentru ținut vase și alimente, ci și ca masă în camera de locuit, fiind așezată între cele două paturi, pe peretele opus ușii. Un element în plus care apare de multe ori la această piesă este sertarul cu capetele părții din afară crestate.

În casele țărănești din Vâlcea întâlnim dulapul înalt. Construite în sistemul „penelor” și „cepurilor”, dulapurile înalte sunt închise în întregime prin două uși fixate prin fâțâni. Ornametarea lor, realizată în tehnica tradițională a inciziei, și metodele de îmbinare a elementelor componente confirmă vechimea acestor piese. Decorul este dispus de obicei pe toată suprafața ușilor, pe partea din față a picioarelor și, mai rar, pe părțile laterale. Ca o particularitate a acestor piese de mobilier confecționate în Vâlcea trebuie semnalată prezența la partea superioară a dulapurilor a „coroanei”, piesă traforată și crestată, în formă de semicerc, care le conferă un plus de eleganță și frumusețe.

Alte piese destinate păstrării alimentelor au fost lăzile cu capacul boltit și hambarele. Ele au înlocuit vechile ulee, având ca loc de amplasare tinda sau prispa casei, precum și podul. Lăzile cu capacul boltit, asemănătoare unui sarcofag roman, neornamentate de obicei, erau lucrate în același sistem ca și lăzile de zestre, necesitând în plus o prealabilă curbare a marginilor laterale ale capacului. Hambarele, confecționate în tehnica dulgheritului, de dimensiuni mai mari decât lăzile de zestre, având o funcție strict utilitară, sunt rareori ornamentate, decorul realizat prin incizie constând din linii drepte întrețiate.

În cadrul gospodăriei țărănești vâlcene un rol foarte important l-au avut, atât ca valoare utilitar-economică și socială, cât mai ales artistică, lăzile de haine. Numite și lăzi de zestre, ele făceau parte integrantă, în trecut, din zestrea fetelor fiind menite să

⁷ Inf. Dumitru Șchiopu, sat Vlădești, n. 1928.

demonstreze hărnicia lor. De aici rolul și locul important pe care aceste piese de mobilier îl aveau în cadrul interiorului țărănesc. Lada de zestre este menționată documentar pe teritoriul Olteniei destul de frecvent în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în foile de zestre care fac chiar distincție între lada simplă țărănească și lada de Brașov, de proveniență transilvăneană⁸.

Lada sau lacra de zestre vâlceană are locul ei tradițional în interiorul țărănesc, în colțul opus ușii camerei, fiind așezată la capătul patului sau chiar pe pat. Laturile lacrei sunt compuse din câte două scânduri, iar capacul și fundul din câte trei scânduri – blăni crăpate și cioplite cu barda din lemn de fag, așezate una într-alta precum șindriile, sistemul „nut-fedei”. Scândurile laterale sunt fixate între picioarele verticale, iar capetele scândurilor capacului sunt fixate în cele două rame. Capacul se învâрте în jurul celor două cepuri fasonate din scândura de sus din dosul lăzii. Lacrele vâlcene sunt destul de mici, având o lungime de circa 70 cm, înălțime de circa 45 cm, iar lățimea de 40 cm.

În Țara Loviștei lăzile se fac din lemn de fag verde. Blănilor obținute prin clivarea longitudinală a trunchiului se trag cu cuțitoaia. Luată câte două-trei, ele se încheie prin îmbucare constituind un perete sau un fund de ladă. Asamblarea ulterioară a pereților între ei se face folosind patru picioare prevăzute fiecare pe două fețe învecinate perpendiculare între ele cu câte un jgheab longitudinal; în aceste jgheaburi pereții înaintează prin alunecare forțată. Fundul lăzii este fixat de pereți. Blănilor capacului se încheie în același mod, fiind fixate lateral de câte o margine cu o direcție dinainte-înapoi care depășește buza de sus a lăzii și se încheie cu peretele posterior. Acesta din urmă mai înalt decât ceilalți, prezintă sus câte un cioc de fiecare parte ce se introduce în orificii perforate ale marginilor laterale ale capacului. Locul lăzilor de zestre în interiorul gospodăriei loviștene se află în camera cea bună, dar nu pe pat, ci la picioarele patului, între acesta și sobă. Atunci când în încăperea se află și a doua ladă, aceasta este așezată fie la picioarele celuilalt pat, fie între sobă și ușă.

Decorul liniar executat cu scoaba este asemănător, uneori, cu tabla de șah, compus exclusiv din linii drepte trase cu mâna liberă pe întreaga suprafață. La decorarea lacrelor realizate după 1918 predomină folosirea scoabei fixate pe compas, cu care se executau niște semicercuri în formă de solzi, care împodobesc întreaga suprafață, cu excepția picioarelor care mai păstrează motivele vechi compuse din linii drepte. În alte sate decorul, realizat prin sgrafitare cu ajutorul compasului, este plasat totdeauna pe peretele frontal al lăzii, pe laturile din față ale picioarelor și pe grosimea din față a capacului.

Ca o caracteristică a zonei Vâlcea remarcăm frecvența motivelor astrale – mai ales a rozetei – executate pe suprafețe mari (fața și capacul lăzilor, ușile dulapurilor), alături de care se folosește în completare ornamentul simplu, liniar, dispus pe picioarele și pe capetele lăzilor. Distingem în folosirea pe scară largă a motivelor astrale certe similitudini cu centrele de confecționare a mobilierului țărănesc din Muscel și Argeș, fapt ce constituie o dovadă a unității stilistice pe areale mari⁹. O frecvență relativ mare cunosc în decorarea mobilierului vâlcean ornamentele fitomorfe, realizate fie în redare stilizată ce merge uneori până la geometrizare, fie în redare figurativă. Motivul vegetal cel mai des întâlnit este bradul dispus pe picioarele lăzilor sau ale meselor-dulap, pe

⁸ Tătulea 1980, p. 233-270.

⁹ Stoica 1969-1973, p. 217.

fațada și pe capacul lăzilor de zestre. Marea frecvență a acestui motiv decorativ în ornamentarea lăzilor de zestre este legată direct de funcționalitatea piesei, de simbolul nupțial, bradul fiind de altfel arborele nunții, împodobit și așezat la poarta sau pe casa tinerilor căsătoriți. Cercetări anterioare au evidențiat marea vechime a motivului bradului, în ornamentica populară românească, atât ca ramură, cât și ca arbore figurat cu rădăcini, atribut esențial al pomului vieții ce constituie unul dintre miturile străvechi ale omenirii, simbolizând „tinerețea fără bătrânețe” și „viață fără de moarte”¹⁰.

Compoziția ornamentală cea mai complexă, cu o mare răspândire în Vâlcea, este aceea a grupării întregului decor în jurul unui motiv central, de regulă cerc sau rozetă, fie radial, fie în unul sau mai multe registre orizontale, raportate la axul vertical. Această compoziție apare pe fațada și pe părțile laterale ale lăzilor de zestre, precum și pe ușile meselor-dulap. Într-o etapă mai veche, fațadele lăzilor și ușile meselor-dulap erau ornamentate cu motive lineare constând din pătrate, dreptunghiuri, triunghiuri și romburi simple sau hașurate, dispuse în registre orizontale, alternând cu benzi complet hașurate. Picioarele erau aproape întotdeauna decorate simplu, cu linii orizontale și verticale incizate în rețea, în timp ce părțile laterale ale lăzilor erau hașurate pe întreaga suprafață¹¹. Un ornament simplu, constând din două mari dreptunghiuri tăiate de diagonale, decora capacele majorității lăzilor de zestre.

Bibliografie

- *** 1969 *Arta populară românească*, București.
Capesius 1974 R. Capesius, *Mobilierul țărănesc românesc*, Cluj-Napoca.
Del Chiaro 1929 Anton Maria Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, Iași.
Dunăre 1979 N. Dunăre, *Ornamentica tradițională comparată*, București.
Stoica 1971 G. Stoica, *Centre specializate în confecționarea mobilierului țărănesc din Oltenia*, în SCIA, Seria Artă Plastică, București.
Stoica 1974 G. Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești.*, Râmnicu Vâlcea.
Stoica 1969-1973 G. Stoica, *Centre specializate în prelucrarea artistică a lemnului în Oltenia*, în *Cibinium*, Sibiu.
Tătulea 1980 V. Tătulea, *Catalogul colecției de mobilier țărănesc a Muzeului Olteniei*, în *Oltenia*, 2, Craiova.

¹⁰ Dunăre 1979, p. 112.

¹¹ Centrul de la Șirineasa s-a remarcat în mod special în decorarea în acest fel a părților laterale ale lăzilor de zestre.